

Caro Baroja, arrotz?

Zaude lasai, Gurutz Jauregi adiskidea: F. Marañaren *Julio Caro Baroja. El hombre necesario* liburuaren aurkezpenean kezkatu eta minkor agertu zinen eta arrazoirik ez zitzaizun falta. Lasai, zeren oraindik entzun beharko ditugu entzutekorik harregarrienak.

Jakin aldizkariaren 91. zenbakian (azaroa-abendua 1995) Laura Mintegik agertu zuen "Caro Baroja, arrotz" delakoak mindu zaitu. Baina, nor ez euskal kulturaz arduratu garenon artean? Min hori, nere min bera duzu.

Zertara ote dator J.M. Barandiaran eta J. Caro Baroja aurrez jartze hori? Ataungo maisu hura bizi izan balitz, bera zen gu baino gehiago minduko zena, zeren ongi ezagutzen bait nuen don Jose Migel. Gainera, biok nituen adiskide eta maisu. Bata etnografiar eta bestea etnologiar. Biek ziren elkarri asko lagunak eta beste guziori irekiak, noski.

Barandiaranen hiletetan han nintzen, baina Caro Barojarenean ez. Tamalez, abuztuko hi-

lean gertatu zelarik, ezin izan nuen. Urtero bezala, Pirineoetan nintzen, egunetan mendietatik jaitsi gabe. Eta, jaitsi nintzen telefontoz etxera hots egin eta emaztearen ahotsa: "Minduko zaituan berri beltza eman behar dizut, Julio hil da! Ordu honetanxe Beran dira bere hiletak". Beraz, hara hor nere ezin joana. Garaiaगतिक, uste dut, beste askori ere hori gertatuko zitzaie-la. Hala ere, gero jakin nuenez, Jose Mari Satrustegi euskaltzain adiskidea eta beste asko han ziren. Juliok, hiletak Berako herriaren ohiturara egitea eskatu bait zuen hilondokotzat.

Zer ote da herriarekin maite-mindurik egotea? Nor gara gu besteen gogoak epaitzeko? Non eta noiz esan zuen Juliok herri hila ikertzen ari zenik?

Gure herriaren "erreakzioa ere halakoa izan zela"? Zein da hemen gure herria? Norbera bai eta besteok ez? Ni behintzat, artikulua hori idatzi duena mundura etorri baino lehenagotik naiz hemen herriko. Gainera, bere azken borondatea euskaldunon

ohiturazko ehorzketaz betetzeko, Nafarroan, gure herriaren ordezkari, J. M. Satrustegi baino auke-rakoagorik bai ote?

“Gehien, Madrilgo *inteligentsiak* errebindikatu zuela”? Hola balitz, gure inteligentsia edo inteligentziarik ezagatik izango litzateke. Beraz, han ez legoke hutsunerik, gure ahulezian baizik. Baina, ondo dakizu ni ez nai-zela iritzi hortakoa.

Kontutan har beza nork ez zuen errebindikatu gizon jakitun, langile eta baketsu hura. Adibidez, Donostiako *El Diario Vasco* egunkariak, biharamunez, abuztuaren 19an, zortzi orrialde oso eskaini zizkion. Madrilgo *El País*-ek lau. Geroko egunetan, zein batean zein bestean, gorai-pamanez jarraitu zuten.

Oroi bestalde, bere lematzat “Asmoz eta Jakitez” erabili ohi duen Eusko-lkaskuntzak 1986. urtean omenez eskaini zizkion bi liburuki mardulez. Hor gelditzen zaizkigu, gure eskerronaren lekuko, 72 egileren iker lanez hornituak. Hori ez zen merezi-mendurik gabea, ez noski. Baina, itsuak ezin ikusi.

Emaizetatik ezagutzen da gizona eta Felix Marañaren liburuari begirada bat aski da gizon jakitunaz gainera gure herria zenbat maite zuen jakiteko.

Une honetan, ezkertzarreko ez naizenezkero, zilegi zait ne-

rekiko orroitzaren adibide soil batzuk gogoratzea, lagun onari eta egiari zor diodan neurrian. Caro Barojak, gaztetxo zelarik eman zituen bere lehen zituak *Anuario de Eusko-Folklore* urtekarian. Haiek izan ziren nerezat bere lehen lan jakingarriak. Haiek piztu zidaten ondotikoen irakurketarako egarria. *Algunos mitos españoles y otros ensayos* (1944) delakotik hasi eta *Materiales para una historia de la lengua vasca en su relación con la latina* (1946) deritzanetik zehar jarraituz.

Bera nolakoa zen? Hara zertzelada batzuk: Euskal Herriaren ezagutza herriz eta mendiz egin nuen garaian, egun batean iritsi nintzen Berara ere eta ezin ba egon Itzeara hurbildu gabe. Pio eta Julio nituen nere gogoan, Serafin aitona zenaz ahaztu gabe. Ezin ba hura ikusteko aha-leginik gabe gelditu. Gogoaren bultzadaz heldu nintzen Itzeara ate joka, ireki baino lehen nintzen atari barruan.

Laster azaldu zitzaidan Julio bera, eskailerak behera, zer nahi nuen galdezka. Agertu nion nere nahia era erakutsi zidan biblioteka, osaba Pio zenaren langela, osaba Rikardo zenaren kobrezko plantxa grabatuak eta horietatik egindako zenbait kalkografia. Aitonaren oroitzapena ere ekarri nion. Elkar ezagutu gabe, hura nuen berakin mintzatzeko lehen

aukera. Elkarrizketan, nere galdeak euskal etnografiaz egin nizekionean ohartu zen, Pio zenaren literatura ez ezik bere zenbait lan ere irakurriak nituela. Neretzat, egun zoriontsua izan zen hura, gogoia lasaitu nuen eta adiskide eta maisu bikain bat lortu. Handik irten baino lehen, ateraberri *Los Vascos* (1949), eskuizkribuzko eskaintzaz eman zidan.

Harrezkero beti izan dugu harremana, eta ez nolana hiko. Askotan joan nintzaion galdezka. Barandiaranengana bezala, eta beti aurkitu nituen, zein bata zein bestea, liburu irekiak bezala, argibideak eskainiz. Zientzia-gizon gehienak bezala, oso umilak ziren eta beren gaian interesatuari beti laguntzeko prest.

1957. urtean, Eibarko Club Deportivoan Artístico-Cultural saila sortu nuen eta beste zenbait ekintzaren artean hitzaldiak antolatu, lehen hizlarien artean genituen J. M. Barandiaran etnografiaz, J. Caro Baroja etnologiaz eta J. Altuna paleontologiaz.

Ordurako, Julioaren ospea hedatua zen, bereziki euskal kulturaz arduraturik genbiltzanon artean. Bazkideak eskatu zidaten hura eramatea eta telefonozko deia aski izan zuen izendatutako egunean Beratik taxiz joateko. Hitzaldi ostean, ezer hartu nahi ez. Txoferrari taxia ordaintzera hurbildu nintzenean, Juliok euskaraz esan zion: "Ez, ez har

mesedez; ohi bezala, kontuak nerekin egingo dituzu". Ihardetsi nion: "Julio, ni beti zurekin zorretan". Iriparre soil bat izan zen haren erantzuna.

Juliok, erdaraz ongi mintzatzen ez ziren herkiekin euskaraz egiten zuen. Bestela galde Bera herrian edo ikerketak egin zituen herri euskaldunetan. Zenbait itzulpen ere hor ditugu lekuko.

Aipatu dudan *Materiales...* haregatik zen Euskaltzaindiko urgazle. Baina gero gerokoak..., eta 1979an izendatu zen oho-rezko. 1980 urteko uztailean Beran batzartu ginenean eraman genion diploma. Neukan adiskidetetasuna bide zelarrik, agertu nion Euskaltzaindiaren Azkue Bibliotekarako bere *Etnografía Histórica de Navarra* (1971) hiru liburu ahituen bila genbiltzala. Han bertan eman zizkigun dohanik, Azkue Bibliotekan pozik ikusiko zituela esanez.

Gauza gehiago konta nezazke, baina gizonaren jiteaz adibiderik aski dela iruditzen zait.

Zenbat dira gure kulturaz berak adina lan egin duenik? Historia guzian ere, gure zoritxarrerako, oso guti. Ez dakit eskuko behatzekin kontatzeko adina izango diren. Beraz, guziok inteligenteak bagina ez genioke emango eskertxarririk.

Gaur ordea, jakitun harek

utzi digun hutsunea maila hartan betetzeko gauza den inor ez daukagu. Horregatik zeritzon F. Marañak: "El hombre necesario" (Beharrezko gizona).

Nik ere, Gurutz, zuk bezala

kezkati, nere buruari galde hau egiten diot. Zer da beraz Laura Mintegiren arazoa? Ez jakintasuna ala jakin nahi eza? *Jakin* deritzanak berezi beharko luke, herriaren onerako.

Juan San Martin